

GRUNDLOVEN, RAGER DEN MIG?!

ELEVmateriale

Historie og Samfundsfag 8.-10. klasse

KØN
konmuseum.dk

Grundloven, rager den mig?! © KØN 2021.

TEKST

Nanna Meyer
Helene Boe Lorenz
Anna Kathrine
Svenning
(ansvarshavende).

LAYOUT

Liridona Alliti
Elisabeth Stryger.
Pernille Albrechtsen

Materialet er tilknyttet undervisningsforløbet Grundloven, rager den mig?!. Læs mere og book på www.konmuseum.dk/undervisning.

KØN har indhentet tilladelse fra rettighedshaverne til fotos, illustrationer og kilde-tekster, som benyttes i undervisningsmaterialet. I enkelte tilfælde har det ikke været muligt at finde frem til rettighedshaver. Hvis du kan påberåbe dig ophavsret til tekster eller billeder i undervisningsmaterialet og ikke er blevet kontaktet, beder vi dig om at tage kontakt til KØN.

Tak til elever og lærere fra Strandskolen, Elise Smiths Skole og Kragelundsskolen.

Forsidefoto: 8.b fra Kragelundsskolen, 2017.

INDHOLD

INTRODUKTION	3
HVAD ER DEMOKRATI?	4
<i>DEMOKRATI SOM STYREFORM</i>	
<i>DEMOKRATI SOM LIVSOPFATTELSE</i>	
<i>DEN VIGTIGSTE LOV</i>	
<i>DEMOKRATIETS RETTIGHEDER OG PLIGTER</i>	
<i>DEMOKRATI KRÆVER DELTAGELSE</i>	
DET DANSKE DEMOKRATIS FØRSTE TID	9
<i>DEN FRANSKE REVOLUTION</i>	
<i>DEN DANSKE KONGE AFGIVER SIN MAGT</i>	
VALGRETTEEN I JUNIGRUNDLOVEN 1849	15
<i>JUNIGRUNDLOVEN 1849</i>	
<i>DE SYV F'ER</i>	
KAMPEN OM DEMOKRATIET	24
<i>DEN GENNEMSETE GRUNDLOV</i>	
<i>FRA FORFATNINGSKAMP TIL SYSTEMSKIFTE</i>	
<i>ARBEJDERNE ORGANISERER SIG</i>	
<i>KVINDERNE ORGANISERER SIG</i>	
<i>GRUNDLOVEN 1915</i>	
GRUNDLOVSDAG I 1800-TALLET	30
<i>1800-TALLETS GRUNDLOVSFESTER</i>	
POLITIK OG IDEOLOGIER	32
<i>HVAD ER POLITIK?</i>	
<i>IDEOLOGIER</i>	
6 AFSLUTTENDE OPGAVER	37

INTRODUKTION

Danmark er et demokrati. Det betyder, at magten ligger hos flertallet af befolkningen. Sådan har det ikke altid været. For blot 200 år siden blev landet styret af en enevældig konge. Men efter pres fra folket bøjede kongen sig og accepterede en demokratisk styreform. Det skete med indførelsen af Grundloven 5. juni 1849 og fejres hvert år på Grundlovsdag, hvor du har fri fra skole, og hvor der rundt om i landet holdes politiske taler.

Det demokrati, der blev indført i 1849, var dog langt fra det demokrati, vi har i dag. I 1800-tallet bar det kun en begrænset del af befolkningen, der kunne deltage i demokratiet ved at stemme. I løbet af demokratiets første tid kæmpede mænd – og senere også kvinder – for, at netop deres holdninger til demokratiet blev de gældende. Det gjorde de bl.a. på Grundlovsdag, som dengang var både en fest- og en kampdag, som de fleste deltog i.

I forløbet "Grundloven, rager den mig?!" skal du beskæftige dig med demokrati i en historisk og nutidig sammenhæng. På museet KØN vil du møde de kvinder og mænd, som i 1800-tallet kæmpede for demokratiet.

I forløbet vil du:

- Lære om demokratiets opståen, om Grundloven og om kampen for demokratiske rettigheder uanset køn og status
- Få svar på, hvorfor demokrati ikke opstår fra den ene dag til den anden
- Tage stilling til, hvordan demokratiet ser ud i dag, og hvordan du synes, det skal udforme sig
- Tænke over din rolle i demokratiet – nu og i fremtiden.

OVERVEJ

Hvad forbinder du med ordet demokrati?

Lav et mindmap. Sammenlign derefter dit mindmap med din sidemackers og snak om de forskelle og ligheder, der er i dem.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

I hvilke situationer oplever du demokrati?

Hvor og hvornår har du selv deltaget i demokratiske beslutninger?

HVAD ER DEMOKRATI?

Begrebet demokrati, kan have mange betydninger. Der findes også demokratier, som fungerer på forskellige måder. Dette kapitel handler om demokratiets opståen, demokratiopfattelser og om rettigheder og pligter i et demokratisk samfund.

Demokrati som styreform

Demokrati er en styreform; en måde at styre et land på. I et demokrati er det befolkningen, der bestemmer. Det kan se ud på flere måder. I Danmark har vi et repræsentativt demokrati. Det betyder, at vi ved folketingsvalg vælger en gruppe politikere, som skal repræsentere os og træffe beslutninger på vores vegne. I Folketinget sidder 179 folkevalgte politikere. De debatterer og forkaster eller vedtager love. Her har befolkningen indirekte har indflydelse på loven, derfor kaldes det indirekte demokrati.

Når vi derimod har folkeafstemninger, kalder vi det direkte demokrati. Her er det den enkeltes stemme, som er med til at afgøre beslutningen. Man har derfor direkte indflydelse på afstemningen.

DEMOKRATI

Ordet 'demokrati' kommer af de to græske ord 'demos', som betyder 'folk', og 'kratein', som betyder 'herske' eller 'styre'. Demokrati kan derfor oversættes til 'folket hersker' eller 'folkestyre'.

Demokratiet opstod i bystaten Athen i Grækenland omkring 500 f.v.t. Dengang så demokratiet anderledes ud end det demokrati, vi har i dag. Beslutningerne blev truffet på store folkeforsamlinger - man brugte altså direkte demokrati.

Derudover blev de folk, der skulle besidde vigtige poster, fundet ved lodtrækning. Herunder også for dommere. Grækerne valgte at fordele posterne på denne metode for at forhindre, at de mest rige, veluddannede og veltalende folk sad på al magten. De mente, at lodtrækning var en mere retfærdig metode.

For at deltage i demokratiet, skulle man være mand. Derudover skulle man være borger. Der var ikke forskel på rig og fattig, men kun frie mænd blev anset som borgere. Desuden skulle man være voksen, have aftjent to års militærtjeneste og have forældre, som også var borgere i Athen. Kvinder var altså udelukket fra demokratiet. Det samme var slaver, børn og tilflyttere.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvilke fordele og ulemper kan du se ved direkte og indirekte demokrati?

Hvilke fordele og ulemper kan du se ved grækernes lodtrækningsmetode?

Billedet her er malet af den tyske maler Phillip von Foltz i 1852. Det viser den græske politiker Perikles holde tale. Perikles var både hærfører og politiker. Hvert år mellem 444-429 f.v.t. blev han genvalgt af befolkningen.

Foto: Wikimedia Commons.

OVERVEJ
Hvorfor maler man mon dette billede i 1800-tallet?

Demokratiet var i sine barndomsår udsat for stor kritik. Især de tre græske filosoffer Sokrates, Platon og Aristoteles kritiserede demokratiet voldsomt. De mente, at folket var for let påvirkeligt og for uoplyste til at danne sig selvstændige meninger, og at det derfor ville være nemt for dygtige talere at påvirke befolkningen til at stemme

det, de mente var rigtigt.

Da romerne erobrede Grækenland i år 146 f.v.t., blev demokratiet langsomt erstattet af en ny styreform, oligarkiet, som betyder fåmandsvælde – kun få (og det var de rige) havde magten).

DIKTATUR

Man kan sige, at diktaturet er demokratiets modsætning. I et diktatur er det en enkelt person eller en mindre gruppe, som har magten. Det kan f.eks. være et militærdiktatur, hvor landets militær hersker. Der kan også være tale om et enkelt parti, som bestemmer alt og forbyder andre partier at deltage. I andre tilfælde, er det en konge, en præsident eller en religiøs leder, som hersker. Sidder der én person på magten, kaldes den person en diktator. Ordet kommer fra det latinske ord 'dictare', som betyder at 'befale'.

I nogle diktaturer afholder man valg, men disse er ikke demokratiske eller frie. Ofte kan befolkningen blot stemme på én person eller ét parti, eller også snydes der ved optællingen af stemmerne. Befolkningen har heller ikke de rettigheder, som knytter sig til et demokrati. F.eks. kan det være farligt at sige noget negativt om diktatoren.

Disse tre punkter skal som minimum være opfyldt, før man kan kalde noget demokratisk:

LIGE VÆRD betyder, at nogles synspunkter ikke er bedre end andres – der skal altid argumenteres for dem. Derudover tæller hver enkelt borgers stemmer lige meget.

RESPEKT betyder, at der gives plads til, at andre har andre holdninger end en selv.

TALEFRIHED betyder, at alle har lige meget ret til at udtale sig og give sin mening til kende.

Demokrati som livsopfattelse

Demokrati er ikke blot en styreform. Det kan også opfattes som en måde at forstå livet på, dvs. som en livsopfattelse.

Ser man demokrati som en livsopfattelse, mener man, at demokrati også er en måde at være sammen og danne fællesskaber på. Samtalen er demokratiets vigtigste redskab og metode til at træffe beslutninger og sikre, at alle synspunkter bliver hørt og overvejet, inden man sammen tager en beslutning. I en demokratisk livsopfattelse anses alle mennesker som ligeværdige, og der er plads til, at man har forskellige holdninger og meninger.

Den vigtigste lov

Grundloven er Danmarks vigtigste lov.

I Grundloven står, hvordan magten er fordelt. Den er således rammerne for vores demokrati. I Grundloven står også de allermest grundlæggende pligter og rettig-

heder, som vi har i samfundet.

Alle andre love, som vedtages, skal overholde bestemmelserne i Grundloven. Er en lov grundlovsstridig, overholder den ikke Grundloven – og er dermed ulovlig. Når en rettighed er grundlovssikret, betyder det, at den står i Grundloven.

Grundloven er den lov, der er sværest at ændre. Først skal Folketinget vedtage forslaget om grundlovsændringen. Derefter skal regeringen udskrive valg. Efter valget skal det nye Folketing igen vedtage ændringen. Til sidst skal ændringen til folkeafstemning, hvor et flertal skal stemme for – dette flertal skal udgøre mindst 40% af de stemmeberettigede.

Demokratiets rettigheder og pligter

I et demokrati har borgeren en række rettigheder. En del af de rettigheder, vi har i Danmark, blev indskrevet i Grundloven i 1849. Du vil høre mere om Grundlovens indhold i et af de næste afsnit.

Grundloven sikrer borgerne en række frihedsrettigheder; f.eks. ytringsfrihed, forsamlingsfrihed og religionsfrihed. Grundloven indeholder dog også en række begrænsninger, som har til formål at beskytte demokratiet. F.eks. må foreninger ikke opfordre til vold.

I et demokrati skal alle være lige for loven. Det betyder, at loven ikke må være til fordel for enkeltpersoner eller for statsmagten. Derfor skal domstolene være uafhængige af politikerne, det skaber nemlig retssikkerhed. Opfylder en stat dette, er det en retsstat.

UNDERSØG

Brug internettet og find ud af, hvor mange gange Grundloven er blevet ændret – og hvorfor man har ændret den.

DEBATTER MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvorfor tror du, det er så svært at ændre Grundloven?

Grundlove fra 1849, 1866, 1915 og 1953. Grundloven er blevet ændret flere gange siden 1849. De originale grundlove findes på Rigsarkivet. På deres hjemmeside www.sa.dk kan du bladre i elektroniske udgaver af grundlovene.

Foto: Rigsarkivet.

stat dette, er det en retsstat. For at skabe retssikkerhed, står der i Grundloven, at magten skal deles i tre: I den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. En sådan inddeling kalder man for magtens tredeling.

MAGTENS TREDELING

Den lovgivende magt: Folketinget, som vedtager lovene.

Den udøvende magt: Regeringen, som skal regere landet efter de love, Folketinget har vedtaget.

Den dømmende magt: Domstolene, som skal dømme efter de love, som Folketinget har vedtaget.

Man kan dele en borgers rettigheder ind i tre: De civile, de sociale og de politiske rettigheder. Eksempler på civile rettigheder er de personlige friheder, så som religionsfrihed, ytringsfrihed og ejendomsret. De sikrer det enkelte menneskes ret til frit at udfolde sig i samfundet. De sociale rettigheder er f.eks. ret til uddannelse eller

til hjælp fra det offentlige, hvis ikke man kan klare sig selv. De er til for at give lige vilkår for livsudfoldelse. De politiske rettigheder handler om ret til at deltage i demokratiet. De giver alle borgere lige ret til at påvirke de politiske beslutninger.

I et demokratisk samfund har man foruden rettigheder også en række pligter. I Grundloven står der f.eks., at vi har pligt (og ret) til at modtage undervisning samt pligt til at overholde de love, som Folketinget vedtager. Desuden har danske mænd over 18 år værnepligt.

Der findes regler, som beskriver rettigheder og pligter for de fleste fællesskaber i Danmark.

F.eks. har du ifølge Trivselsklæringen, som er en tekst udarbejdet af en række organisationer og underskrevet af undervisningsministeren, ret til ikke at blive mobbet på din skole. Hvis du bliver mobbet, kan du sige det til en lærer, som så har pligt til at gribe ind.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Har I regler i klassen, som giver både rettigheder og pligter?

Er det retfærdigt, at der findes en pligt, som kun gælder for mænd (værnepligten)?

Unge til demonstration – én måde at fremføre sine holdninger og deltage i demokratiet på.

Foto: KPnet.

Demokrati kræver deltagelse

For at et demokrati kan fungere, kræver det, at befolkningen deltager i det. Stemmer ingen ved folketingsvalgene, eller er alle ligeglade med, hvilke beslutninger der træffes, er det jo ikke et folkestyre. Demokrati stiller derfor store krav om, at borgerne følger med og tager stilling til de politiske debatter, der foregår.

I Danmark er der ikke deltagelsespligt til demokratiet. Du kan frit vælge, hvorvidt du vil deltage eller ej. Hvis du ikke deltager, kan du dog ikke være sikker på, at dine interesser bliver hørt og/eller varetaget. Giver du ikke din mening til kende, er der jo ingen, der hører den. Når du deltager i

demokratiet, kan du udvikle dine evner til at se tingene fra flere synsvinkler, lytte til andres perspektiver og argumentere for dine egne holdninger. Det er kompetencer, som er vigtige i nutidens samfund.

I skolen lægges der stor vægt på, at du og dine klassekammerater uddannes til at blive demokratiske medborgere.

I Folkeskolens formålsparagraf står der:

"Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati".

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvad mener I om deltagelsespligt i demokratiet?

Hvad ville der ske, hvis man indførte det?

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvad betyder ordene "åndsfrihed" og "ligeværd"?

Hvad kan det betyde for jer i praksis?

Oplever du at være en del af et demokrati i skolen?

DET DANSKE DEMOKRATIS FØRSTE TID

Demokratiet i Danmark opstod ikke fra den ene dag til den anden. Det var en langsom og dramatisk proces, som tog sin begyndelse i dramatiske begivenheder uden for Danmark. I dette kapitel skal du arbejde med de demokratiske ideer, som opstod i 1700-tallet, og med årene omkring midten af 1800-tallet, hvor den danske konge afgav sin magt.

Inden du læser dette kapitel, skal du kende betydningen af ordene her:

Enevælde: Styreform, hvor en monark, f.eks. en konge, har magten.

Revolution: En pludselig og ofte voldelig omvæltning af samfundet, som leder til en ny styreform.

Statsbankerot: Situation, hvor staten ikke længere kan betale sine udgifter – den går konkurs.

Hertugdømme: Et landområde, som en hertug råder over, men som stadig er underlagt kongen.

Abdicere: At afgive magten/tronen.

Forfatning: Samling af grundlæggende regler for, hvordan et samfund organiseres og styres.

Den Franske Revolution

I 1700-tallet begyndte man i Europa at sætte spørgsmålstegn ved samfundets traditionelle opbygning og ved religionens betydning. Det var en tid, som satte videnskaben, fornuften og mennesket i centrum. Perioden kaldes for Oplysningstiden.

De mænd og kvinder, som diskuterede og skrev om de nye ideer, kalder man oplysningstænkere. Oplysningstænkere interesserede sig for, hvordan mennesket ved at bruge sin fornuft kunne skabe et bedre samfund. De var kritiske over for enevælden, som i denne periode var den mest udbredte styreform i Europa. De ønskede, at alle mennesker skulle være frie og have lige rettigheder – og dermed også demokrati.

En del af oplysningstænkere var franskmænd, og i Frankrig blev deres tanker flittigt debatteret. Det franske samfund var på dette tidspunkt et stænder-samfund. Det vil sige, at samfundet var inddelt i grupper – altså stænder: Øverst var kirkens folk. Adelen, udgjorde anden stand, og bønder og borgere, var tredje og laveste stand.

AT VÆRE OPLYST

I "Ordbog over det danske sprog" finder du følgende definition af ordet 'oplyst': "at være i besiddelse af viden og (deraf betinget) evne til selvstændig og fordomsfri tænkning og opfattelse."

"Friheden fører folket på barrikaderne" af den franske maler Eugène Delacroix fra 1830 er et af de mest berømte malerier, som skildrer Den Franske Revolution. Maleriet hænger på kunstmuseet Louvre i Paris.

Foto: Wikimedia Commons.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvad ser I på maleriet?

Tal sammen om titlen på maleriet. Hvad vil maleren sige med dette?

Tænk I på frihed, når I ser dette maleri? Eller noget andet?

Hver stand havde forskellige pligter og rettigheder. Det var f.eks. kun bønder og borgere, som var tvunget til at betale skat. Efter i en årrække at have været i krig med udlandet var Frankrig på vej mod statsbankerot*. Befolkningen sultede, og mange var utilfredse med den måde, samfundet var opbygget på og hvordan

goderne blev fordelt mellem de forskellige grupper i befolkningen. Utilfredsheden resulterede i et blodigt oprør i sommermånederne 1789. Kongen endte senere med at blive henrettet, og der blev vedtaget en række love, som afskaffede stænderne. Dette oprør kalder man Den Franske Revolution*.

Den danske konge afgiver sin magt

Siden 1660 havde Danmark haft en enevældig* konge. Men utilfredsheden med kongens magt ulmede i krogene i starten af 1800-tallet. I hertugdømmerne* Slesvig og Holstein, som var en del af det danske rige, krævede man, at enevælden blev afskaffet, og at hertugdømmerne blev en del af Det Tyske Rige igen. I Danmark demonstrerede de nationalliberale - folk, som kæmpede for en fri forfatning*. Uroen førte til, at den danske kong Frederik d. 6. i 1834 oprettede fire rådgivende stænderforsamlinger. Med disse håbede han, at befolkningen ville falde til ro.

STÆNDERFORSAMLINGER

Stænderforsamlingerne bestod af mænd, som havde store formuer eller ejede store landområder. Det betød, at kun omkring 3 % af befolkningen havde stemmeret. Medlemmerne af stænderforsamlingerne mødtes hvert andet år for at debattere forslag til nye love. De havde ingen egentlig magt, men kunne kun rådgive kongen. Selvom de ikke havde direkte indflydelse på lovgivningen, fik de betydning for udviklingen af en mere demokratisk styreform. De pressede på for at få kongen til at afgive magt, og de skabte en politisk bevidsthed i befolkningen, som var første skridt på vej mod demokrati.

Men befolkningen faldt ikke til ro, og da Frederik d. 6. døde i 1839, var han meget upopulær. Hans efterfølger Christian d. 8. forholdte sig også modvilligt til at afvikle enevælden. Men presset fra befolkningen var stort. I 1846 samlede bønderne sig i foreningen "Bondevennernes Selskab", og de indledte et samarbejde med de nationalliberale. Christian d. 8. indså, at enevældens dage var talte. I 1847 påbegyndte han forberedelserne til at udarbejde en forfatning*, men han døde, inden arbejdet blev færdigt.

Frederik d. 7. malet af Heinrich August Schiøtt (1823-1895).

Foto: Wikimedia Commons.

Da Frederik d. 7. blev konge i starten af 1848, fortsatte han sin fars arbejde. I marts udpegede han et ministerium, Martsministeriet, der bl.a. skulle sørge for, at der blev valgt en forsamling, der fik til opgave at udarbejde en forfatning for det danske rige. Denne forsamling, Den Grundlovgivende Rigsforsamling, kom til at bestå af 114 folkevalgte repræsentanter og 38, der var udpeget af kongen. Holdningsmæssigt bestod Den Grundlovgivende Rigsforsamling af tre næsten lige store grupper: De konservative, de nationalliberale og bondevennerne. Disse grupperinger var ikke partier, men blot samlinger af mennesker med fælles interesser.

I slutningen af maj vedtog Den Grundlovgivende Rigsforsamling forfatningsudkastet med et stort flertal, og 5. juni 1849 underskrev Frederik d. 7. den nye grundlov, som fik navnet Junigrundloven. Demokratiet var nu en realitet.

FRIHED, LIGHED OG BRODESKAB

Frihed, lighed og broderskab blev kampråbet under Den Franske Revolution. Det latinske ord for frihed er 'liber', og folk som var tilhængere af en større frihed fik navnet 'liberalister'.

KILDE 1

Politisk og satirisk tegning af de tre stænder i 1700-tallets Frankrig.

Foto:
Wikimedia
Commons

KILDEARBEJDE

Hvordan er de tre stænder placeret i forhold til hinanden?

Hvilken symbolik kan I se i denne placering?

Hvad vil afsenderen gerne kommunikere med denne tegning?

Hvis man skulle tegne et tilsvarende billede af nutidens danske samfund, hvordan ville billedet så se ud?

KILDE 2

Den franske Menneskerettighedserklæring 1789

Den 29. august 1789 vedtog man i Frankrig Menneskerettighedserklæringen. Den bestod af 17 paragraffer eller punkter og var, trods sit lange navn, kun på 300 ord.

Foto: Wikimedia Commons

Uddrag af Menneskerettighedserklæringen:

1. Menneskene fødes og forbliver lige i rettigheder. Sociale forskelle kan kun accepteres, hvis det er til det fælles bedste.
2. Formålet for enhver politisk sammenslutning er at bevare de naturlige rettigheder. Disse er friheden, ejendomsretten, sikkerheden og retten til modstand mod undertrykkelse.
3. Friheden består i at kunne gøre det, som ikke skader nogen anden; brugen af de naturlige rettigheder begrænses kun af, at de andre borgere sikres de samme rettigheder. De grænser kan kun bestemmes ved lov.
4. Grundlaget for al magt hviler hos folket. Ingen stand og ingen person kan udøve nogen autoritet, som ikke udtrykkeligt stammer fra dette.
5. Lovene kan kun forbyde handlinger, der er skadelige for samfundet. Hvad der ikke er forbudt ved lov, kan ikke forhindres, og ingen kan tvinges til at gøre, hvad der ikke er befaleet.

KILDEARBEJDE

Læs punkterne i Den franske Menneskerettighedserklæring. Formulér hvert punkt med jeres egne ord.

Hvad er erklæringens vigtigste grundprincipper?

Hvilken betydning fik erklæringen, tror I?

Har erklæringen betydning i dag?

KILDE 3

Her ser du et maleri, som skal vise Den Grundlovgivende Rigsforsamlings første møde d. 23. oktober 1848. Maleriet er udarbejdet af Constantin Hansen og er malet i årene 1860-1864.

Foto: Wikimedia Commons.

KILDEARBEJDE

Hvad ser I på billedet?

Lav research ved hjælp af internettet eller opslagsværker:

Find ud af, hvem der er forrest, og hvem der er bagerst på billedet.

Hvem sidder på balkonen? Og hvorfor er de placeret der?

Overvej disse spørgsmål:

Tror du, at billedet er en troværdig gengivelse af Den Grundlovgivende Rigsforsamlings første møde?

Hvorfor / hvorfor ikke?

Hvad kendetegner sammensætningen af forsamlingen?

VALGRETTE I JUNIGRUND- LOVEN 1849

Tiden op til den første grundlov var præget af store uenigheder om Grundlovens indhold. Et af de mest diskuterende punkter var valgretten – dvs. hvem der skulle være en del af demokratiet, og hvem der ikke skulle. Dette kapitel handler både om dem, der var inkluderet og dem, som var ekskluderet i det danske demokratis begyndelse.

Inden du læser dette kapitel, skal du kende betydningen af ordene her:

Væрге: En person, der forvalter en anden persons penge samt sager, der har med lov og ret at gøre.

Beføjelse: Ret til at træffe beslutninger.

Sogn: Kirkeligt distrikt, hvis beboere er fælles om en kirke, og som ledes af et menighedsråd.

Moral: Opfattelse af hvilke handle- og tænke måder, der er accepterede eller ej.

Blive forsørget: Blive sørget for økonomisk – herunder ens kost, logi, tøj m.m.

Moralsk fordærvet: At være ødelagt eller skadet gennem dårlig påvirkning eller manglende opdragelse.

Junigrundloven 1849

Den første grundlov blev kaldt Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849 eller blot

Junigrundloven. Grundloven bestod af 100 punkter. Disse punkter kaldes paragraffer.

Nogle af de centrale punkter var de borgerlige frihedsrettigheder og magtens tredeling, som er beskrevet i afsnittet "Demokratiets rettigheder og pligter". Den dømmende magt tilfaldt domstolene, den lovgivende magt blev udøvet af Rigsdagen – dvs. den bestemte lovene i landet – og den udøvende magt lå hos kongen. Han skulle sørge for, at lovene blev ført ud i livet. I praksis overlod han det til regeringen, men for at lovene blev gyldige, skulle kongen underskrive dem, og dette kunne han nægte. Kongen havde en særlig position. Han var nemlig ansvarsfri. Det betød, at han ikke kunne tiltales eller dømmes for noget. Derimod var ministrene ansvarlige for magtudøvelsen.

UNDERSØG

Gå på Folketingets hjemmeside om Grundloven: <http://www.ft.dk/Dokumenter/Publikationer/Grundloven/Min%20grundlov.aspx>

Find ud af, hvilke kapitler og paragraffer magtens tredeling og borgernes rettigheder står i.

RIGSDAGEN 1915

FOLKETINGET
114 medlemmer

LANDSTINGET
66 medlemmer

I 1953 blev Landstinget afskaffet.
I dag består Folketinget af 179 medlemmer.

Valgretten blev et andet centralt punkt i Grundloven. Der blev indført stemmeret – dog ikke til alle. De, som havde stemmeret, kunne være med til at sammensætte Rigsdagen. Dette gjorde man ved at stemme på dem, der stillede op til valg. Det var heller ikke alle der havde mulighed for at stille op til valg. Rigsdagen var betegnelsen for den folkevalgte forsamling. Den bestod af to kamre: Folketinget (101 mænd) og Landstinget (51 mænd). For at et lovforslag kunne vedtages, skulle begge kamre stemme for.

Der var forskel på både valgretten og valgbarheden til Folketinget og til Landstinget. Bestemmelserne kunne læses i Junigrundlovens paragraf 35–36 og 39–40. Du skal nu læse paragrafferne, som kan fortælle om hvornår man som borger var valgbar eller havde stemmeret til de to forskellige kamre.

Inden du læser paragrafferne, skal du kende disse ord:

Valgret: Stemmeret.

Uberygtet: Ustraffet.

Indfødsret: Statsborgerskab.

Husstand: En gruppe mennesker, der bor sammen, men som ikke nødvendigvis er i familie med hinanden.

Stå i privat tjenesteforhold: At være tjenestefolk.

Nyde understøttelse: Modtage økonomisk støtte fra det offentlige.

Fattigvæsenet: Den offentlige forsørgelse af fattige mennesker.

Bo: En persons samlede formue.

Stad: By.

Valgbar: At kunne vælges.

Opbuds-/fallitbehandling: Konkursbehandling.

KILDE 4

Paragraf 35 og 36 i Junigrundloven – valgret til Folketinget

§ 35.

Valgret* til Folketinget har enhver uberygtet* mand, som har indfødsret*, når han har fyldt sit 30te år, medmindre han:

- a) uden at have egen husstand* står i privat tjenesteforhold*;
- b) nyder eller har nydt understøttelse* af fattigvæsenet*, som ikke er enten eftergivet eller tilbagebetalt;
- c) er ude af rådigheden over sit bo*;
- d) ikke har haft fast bopæl i et år i den valgkreds eller den stad*, hvori han opholder sig på den tid, valget foregår.

§ 36.

Valgbar* til Folketinget er, med de i § 35 a, b og c nævnte undtagelser, enhver uberygtet mand, som har indfødsret, når han har fyldt sit 25de år.

Paragraf 39 og 40 i Junigrundloven – valgret til Landstinget

§ 39.

Valgret til Landstinget har enhver, der ifølge § 35 har valgret til Folketinget.

§ 40.

Valgbar til Landstinget er enhver uberygtet mand, som har indfødsret, og hvis bo ej er under opbud- eller fallitbehandling*, når han har fyldt sit 40de år og i det sidste år enten har svaret i direkte skat* til staten eller kommunen 200 rbd*., eller godtgør at have haft en ren årlig indtægt af 1200 rbd.

KILDEARBEJDE

Læs og forstå paragrafferne.

Skriv med egne ord:

Hvilke krav skal man opfylde for at have stemmeret og for at kunne vælges til Folketinget?

Hvilke krav skal man opfylde for at have stemmeret og for at kunne vælges til Landstinget?

Overvej disse spørgsmål:

Hvad var den væsentligste forskel på dem, der sad i de to kamre?

Hvorfor oprettede man et Landsting, og hvad var Landstingets opgaver mon?

De syv f'er

Som du nok kan konkludere ud fra kravene til valgretten, var en stor del af befolkningen udelukket fra demokratiet. Faktisk havde hele 86% af den voksne befolkning ikke stemmeret. Denne befolkningsgruppe er siden blevet inddelt

i syv grupper under den overordnede betegnelse *de syv f'er*, idet alle grupper begynder med bogstavet *F*.

Grupperne, som kaldtes fruentimmere, folkehold, fattige, forbrydere, fjolser, fallenter og fremmede, skal du nu læse mere om.

Fra valgretsoptøget i 1915, hvor kvinderne fejrede, at de havde fået stemmeret.
Foto: KØN.

Fruentimmere

Fruentimmer er et gammeldags ord for kvinde. Kvinderne udgjorde ca. halvdelen af befolkningen og var således den største gruppe, som var udelukket fra demokratiet.

Indtil 1857 var alle kvinder umyndige, hvilket medførte, at det var kvindens far, som bestemte over hende, indtil hun blev gift. Når hun var blevet gift, var det i stedet hendes ægtemænd, der bestemte over hende og hendes ting. En gift kvinde kunne altså ikke træffe selvstændige beslutninger, men skulle spørge sin ægtemand om lov. Efter 1857 fik ugifte kvinder myndighed. Gifte kvinder var dog stadig umyndige.

Først i 1899 blev der vedtaget en lov, som bestemte, at gifte kvinder blev myndige. Manden havde dog stadig forældremyndigheden over børnene, og ved skilsmisse havde kvinden derfor ingen ret til at få børnene med sig. Kvinden var således underlagt* mænd hele livet. I praksis betød det, at hun ikke kunne bestemme over sit eget liv.

Kvindens rolle i livet var - lige som mandens - i store træk givet på forhånd. Hun skulle være hustru og mor, og størstedelen af hendes uddannelsesmuligheder og andre mulige aktiviteter var derfor kun målrettet disse roller.

Folkehold

Folkehold dækker over tjenestefolk og f.eks. håndværkersvende, der boede hos deres arbejdsgiver. Et andet ord for folkehold var tyende. De var samfundets underklasse og typisk ansat på gårde på landet eller hos velstillede folk i byerne.

Tjenestefolkene boede som regel hos deres arbejdsgiver. Man anså dem som en del af hustranden, som arbejdsgiveren – dengang kaldte man ham husbond – rådede over. Husbondens beføjelser* stod i Tyvendeloven, som blev vedtaget i 1854. Her stod blandt andet, at husbonden rådede over tjenestefolkenes fulde arbejdskraft, hvilket ofte betød, at de skulle stå til rådighed døgnet rundt på nær en frieftermiddag hver anden søndag. Tjenestefolkene måtte ikke forlade deres husbonds grund uden tilladelse.

Husbonden havde også ret til at straffe sine tjenestefolk fysisk, indtil de var 16 år for kvindernes vedkommende og 18 år for mændenes vedkommende.

Alle tjenestefolk havde en skudsmålsbog. Det var en lille bog, hvori der stod, hvornår man var ansat, hvad man fik i løn, og hvornår ansættelsen ophørte. Hvis man rejste til et nyt sogn*, skulle præsten også notere det i skudsmålsbogen. Indtil 1867 kunne husbonden også skrives inmening om tjenstepigens eller karlens personlighed, arbejdsvilje og moral*. Det var ikke nemt at finde nyt arbejde, hvis man havde en dårlig udtalelse i sin skudsmålsbog. Mistede man sin skudsmålsbog, eller rettede man i den, kunne man idømmes en stor bøde. Skudsmålsbogen blev afskaffet i 1921.

Man skulle arbejde for fattighjælpen. Der pakkes kakkelovnspulver i arbejdsanstalten på fattiggården.
Foto: Frederiksberg Arkiv.

Fattige

I Junigrundloven stod der, at man havde ret til at blive forsørget* af det offentlig, hvis man ikke kunne klare sig selv.

I 1800-tallet var der rigtig mange fattige, og i løbet af århundredet blev der bygget mange fattiggårde, hvor de fattige – fattiglemmerne, kaldte man dem – kunne bo.

Fattighjælp blev betragtet som et lån. Modtog man fattighjælp, mistede man en lang række rettigheder. Disse rettigheder kunne man først få igen, når fattighjælpen var tilbagebetalt. Ofte var det ikke muligt for de fattige at betale gælden.

Det var ikke blot stemmeretten, man som modtager af fattighjælp mistede. Som fattig kunne man tvangsforflyt-

tes til fattiggårde, og man måtte ikke flytte, førend man kunne bevise, at man kunne klare sig selv. Man kunne også miste retten over sine personlige ejendele samt retten over sine børn. Sognerådene*, som styrede fattiggårdene, havde ret til at splitte familier op og sende børnene ud at tjene. Man måtte heller ikke gifte sig uden tilladelse.

I 1891 blev Fattigloven ændret. Nu blev der for første gang givet økonomisk støtte til lægebesøg, jordemoder og ved begravelse. Var man over 60 år og "værdigt trængende" (det vil sige, at man havde brug for hjælp), og havde man ikke modtaget fattighjælp de seneste 10 år, kunne man modtage økonomisk støtte uden at miste stemmeretten.

Højde 1 m.	71,0	Hoved	L.	19,9	v. Fod	28,3	V. Iris' Farve	Klasse Nr.	3	Aar	31		
Rygkrumn.			B.	15,3	Mfgr.	12,2		Aur	bet or ls		født d.	1873	187
Favnev. 1 m.	73,0		Bi-zyg.	14,1	Lfgr.	9,7		Perif.	mblgel m		i V. Nordling		
Siddeh. 0 m.	90,0		Højre Øre	5,7	Abmål	47,8		Ejend.			L. N. Kerd.		
											Tilsynel. Alder	31,0	

Teint	Farve	hul or ls	Skjæg	Farve	hul or ls
	Ejend.			Ejend.	
Haar	Pigm.		Blodf.		
	Ejend.				
Udf. i <i>Arntsen 2/10 06</i> d. <i>1</i> 19					
af <i>Andersen & dukkelin</i>					
verif d.					

Højre Tigr

Politifotografi af forbryder, 1906.
Foto: Århus Politihistoriske Samling.

Forbrydere

Mænd, som begik kriminalitet og kom i fængsel for dette, mistede deres stemmeret. Selvom man havde afsonet sin straf, fik man ikke stemmeretten igen.

Fattigdom var den almindeligste grund til, at folk blev kriminelle. Sulten og nøden hos fattige var stor, og der var ikke meget hjælp at få. Tyveri var derfor udbredt.

I 1800-tallets Danmark var det en udbredt holdning, at kriminelle var født som dårlige mennesker. Forbrydere var forbrydere, fordi det lå i deres natur. Mange anså forbrydere for at være ondskabsfulde og moralsk fordærvede*. Hvis man først havde begået kriminalitet, var det derfor svært efter endt fængselsstraf at komme tilbage til samfundet og få et almindeligt liv igen.

En omrejsende sigøjnerfamilie.
Foto: Dansk Folkemindesamling.

Fremmede

Ordet fremmede dækkede over mennesker med en anden nationalitet end dansk.

Ligesom i dag skulle man også have et dansk statsborgerskab for at kunne stemme.

De fremmede kom som oftest fra Tyskland, Sverige eller andre lande tæt på Danmark. De søgte primært her til for at få arbejde. I anden halvdel af 1800-tallet kom der mere end 50.000 svenske indvandrere. Få af dem fik statsborgerskab.

De første af de syv f'er, der fik stemmeret var fruentimmerne og folkeholdet. Det skete ved grundlovsændringen i 1915. Fra 1933 blev det muligt for fattige, som ikke havde tilbagebetalt deres gæld til det offentlige, at få stemmeret. Senere fik forbrydere og fallenter fik stemmeret i 1953.

I dag har den gruppe, som man tidligere kaldte for fjolser – udviklingshæmmede

og psykisk syge, som har en værge, fordi de ikke selv kan tage vare på deres egen økonomi – ikke stemmeret. Denne gruppe udgør omkring 2000 mennesker. I dag er den største gruppe uden stemmeret dem, man kaldte fremmede – folk, som bor i Danmark, men som ikke har dansk statsborgerskab. Det drejer sig om ca. 300.000 mennesker. Denne gruppe har, efter tre år i landet, stemmeret til kommunal- og regionalvalg, men ikke til folketingsvalg.

Fallenter

Ordet fallent kommer af det latinske ord 'fallere', som betyder at 'slå fejl' eller 'skuffe'. En fallent er en, som er gået fallit eller konkurs og altså har slået fejl eller skuffet med sin forretning.

Sådanne mænd havde i 1800-tallets Danmark ingen stemmeret, idet de ikke havde "råderet over eget bo", som der stod i Grundloven.

Det blev anset som meget skamfuldt at være gået fallit. Kom man på fode igen, fik man stemmeretten tilbage.

Niels Christian Frederiksen (1840-1905) var politiker, men drev også flere virksomheder. I Industribanken havde Frederiksen lånt omkring 2 millioner kroner, men da banken opsagde samarbejdet, gik han fallit.
Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Patienter på det såkaldte Middelfart Sindssygehospital omkring år 1900.
Foto: Middelfart Museum.

Fjolser

Ordet fjolser blev dengang brugt til at beskrive folk, som havde en psykisk sygdom eller var udviklingshæmmede. Man kaldte dem også for sindssyge eller åndssvage.

Der blev i løbet af 1800-tallet oprettet hospitaler for psykisk syge og udviklingshæmmede. De mennesker, som blev indlagt på disse hospitaler, blev der ofte i mange år.

Man vidste ikke ret meget om psykiske sygdomme dengang – hverken om, hvorfor de opstod, eller hvordan man

skulle behandle dem. Derfor blev patienterne ofte blot opbevaret, og de behandlingsformer, de blev udsat for, kunne være mere skadelige end gavnlige.

Psykisk syge og udviklingshæmmede var umyndiggjorte – det vil sige de blev anset som værende ude af stand til at kunne træffe beslutninger og tage vare på dem selv. Derfor havde de en værg, som bestemte over dem. De havde derfor heller ikke stemmeret.

OVERVEJ

På **KØN** skal du sammen med din klasse dykke ned i argumenterne for og imod stemmeret til tre af f'erne (fruentimmere, folkehold og fattige).

Hvorfor skulle man mon opfylde så mange krav for at kunne få stemmeret?

Se på en af f-grupperne ad gangen:

Hvorfor gav man ikke denne gruppe stemmeret i 1849?

Hvad var man mon bange for, der kunne ske, hvis denne gruppe fik valgret?

KAMPEN OM DEMOKRATIET

Junigrundloven udelukkede en stor del af befolkningen fra at deltage i demokratiet ved at stemme. Til gengæld kunne de ekskluderede grupper benytte sig af Grundlovens bestemmelser om ytringsfrihed, forsamlingsfrihed og trykkefrihed i kampen for bedre vilkår og rettigheder. Anden halvdel af 1800-tallet var præget af en debat om rettigheder og stemmeret samt en uenighed mellem de to største partier, Det Forenede Venstre og Højre, om hvordan Grundloven skulle tolkes. Denne uenighed kaldes Forfatningskampen.

Inden du læser kapitlet, skal du kende disse ord:

Privilegeret: At have særlige rettigheder eller særligt gode vilkår.

Bestemmelse: Regel eller gældende lov.

Socialisme: En ideologi, der ønsker et samfund, hvor alle er lige og ejer værdierne i fællesskab.

Socialist: Tilhænger af socialisme.

Fagforening: En forening for arbejdere/lønmodtagere i et bestemt fag, der har som formål at forbedre medlemmernes løn- og arbejdsvilkår.

Menighedsråd: Et råd, der styrer det kirkelige arbejde i et sogn. Det består af sognets præster og et antal medlemmer, som menigheden har valgt.

Værgeråd: Et råd, der tog sig af forsømte og mishandlede børn, ved f.eks. at fjerne børnene fra hjemmet i kortere tid eller permanent.

Hjælpekasse: En arbejdsløshedskasse – der udbetalte penge til arbejdsløde.

Den Gennemsete Grundlov

I 1866 blev Den Gennemsete Grundlov vedtaget. Den Gennemsete Grundlov var en ændret udgave af den oprindelige

Junigrundlov. Man vedtog en række ændringer, idet et flertal i Rigsdagen mente, at den oprindelige grundlov var for åben for fortolkninger. Ligeledes mente man, at alt for mange havde fået stemmeret.

I den Gennemsete Grundlov ændrede man i bestemmelserne for, hvordan Landstingets medlemmer skulle vælges. Man indførte den privilegerede* valgret, der betød, at 27 ud af de i alt 66 Landstingsmedlemmer blev valgt efter de regler, der oprindeligt var beskrevet i Junigrundloven. De næste 27 medlemmer blev udvalgt af landets rigeste mænd, og de sidste 12 blev udpeget direkte af kongen selv. For Folketinget gjaldt fortsat de bestemmelser*, som stod i den første grundlov.

Den Gennemsete Grundlov resulterede derfor i et forskelligt sammensat Landsting og Folketing. Idet bønderne var den største gruppe i samfundet, fik deres parti, Det forenede Venstre, også flertallet i Folketinget. Men på grund af den privilegerede valgret til Landstinget fik de velhavendes parti, Højre, magten i Landstinget.

Fra forfatningskamp til systemskifte

Kongen støttede Højre. Han var også den, som udpegede ministre til regeringen, og den var derfor sammensat af folk fra Højre. Det var Venstre utilfredse med, for de havde fra 1872 flertallet i det største ting – Folketinget – og mente derfor, at de skulle danne regering. De mente også, at det ville være mere demokratisk, da Folketinget var valgt af et bredt udsnit af befolkningens mænd, mens Landstinget var valgt af få, privilegerede mænd. Højre fastholdt, at det ifølge Grundloven var kongen, som skulle udpege regeringen, og at de to ting – uanset forskel på antal medlemmer og valgsystem – var ligestillede. Derfor mente Højre ikke, at Venstre kunne kræve regeringsmagten. En strid om magten var hermed startet.

DE FØRSTE PARTIER

De første partier blev dannet omkring 1870. Inden da havde folketingsmedlemmer med samme holdninger dannet klubber, hvor de kunne mødes og diskutere politik. Disse klubber udgjorde grundlaget for partidannelserne.

De 3 første partier var Det Forenede Venstre, Socialdemokratiet og Højre (i dag Det Konservative Folkeparti). Dengang var partierne meget tæt knyttet til en særlig samfundsklasse, hvis interesser de varetog i Rigsdagen. Højre repræsenterede godsejerne og embedsmændene, Socialdemokratiet arbejderne og Det Forenede Venstre bønderne.

I 1875 blev Højre-politikeren J.B.S. Estrup udpeget af kongen til at være konseilspræsident (det vi i dag kalder statsminister) og dermed lede regeringen. Da Folketinget, hvor Venstre havde magten, ikke ville stemme for regeringens politik, valgte Estrup i stedet at vedtage en række midlertidige love uden om Folketinget. I Grundlovens paragraf 30 stod der nemlig, at kongen i "særdeles påtrængende

PARLAMENTARISME

Det, som Det Forenede Venstre krævede, kaldes folketingsparlamentarisme.

Det betyder, at en regering ikke kan udnævnes, hvis et flertal i parlamentet (i Danmark: Folketinget) er imod den. Et flertal i Folketinget vil også kunne tvinge den siddende regering til at gå af eller udskrive valg.

Siden Systemskiftet i 1901 har folketingsparlamentarismen været gældende i Danmark. I 1953 blev den grundlovssikret (det vil sige, at den blev skrevet ind i Grundloven).

tilfælde" kunne udstede foreløbige love. Denne periode, hvor Danmark blev styret af midlertidige love, kaldes Provisorietiden. Når noget er provisorisk, betyder det, at det kun skal gælde i kort tid og derefter erstattes af noget vedvarende.

Striden (Forfatningskampen) mellem Folketinget og Landstinget varede i mange år. Først i 1901 bøjede kongen og Højre sig for Venstres krav, og parlamentarisme blev indført. Det betød, at Venstre, som havde flertallet, kunne danne regering. Hermed fik Danmark et Systemskifte.

Arbejderne organiserer sig

I 1800-tallet opstod en ny socialgruppe i byerne: Arbejdere. Det eneste, denne gruppe ejede af værdi, var deres arbejdskraft. De arbejdede på de mange fabrikker, som især i anden halvdel af 1800-tallet skød op rundt omkring i de større byer.

Arbejdsdagen var lang (mellem 10 og 12 timer seks dage om ugen) og opslidende, og lønnen var lav. Mange arbejdere måtte have fattighjælp for at kunne overleve, hvilket medførte, at de mistede deres stemmeret.

Mange kunne heller ikke leve op til reglen om fast bopæl i valgkredsen i et år inden valg, da arbejderne ofte måtte flytte, alt efter hvor i landet, de kunne få arbejde.

I 1871 udgav Louis Pio bladet Socialistiske Blade. I bladet blev arbejderne opfordret til at benytte sig af stemmeretten og til at samle sig i fagforeninger*, så de kunne kæmpe sammen om bedre løn- og arbejdsvilkår. Louis Pio var socialist*.

Han var inspireret af England, Frankrig og Tyskland, hvor arbejderne var begyndt at organisere sig. Sammen med to andre stiftede han samme år en dansk afdeling af den socialistiske arbejderforening Første Internationale, og på kort tid fik foreningen omkring 5000 medlemmer i København og ca. 2500 medlemmer i de andre byer.

Det var startskuddet til dannelsen af en lang række fagforeninger. I fagforenin-

KILDE 5

En af Socialdemokratiets tidlige valgplakater. Plakaten er fra 1926.

Foto: Arbejdermuseet.

KILDEARBEJDE

Hvad sker der på billedet?

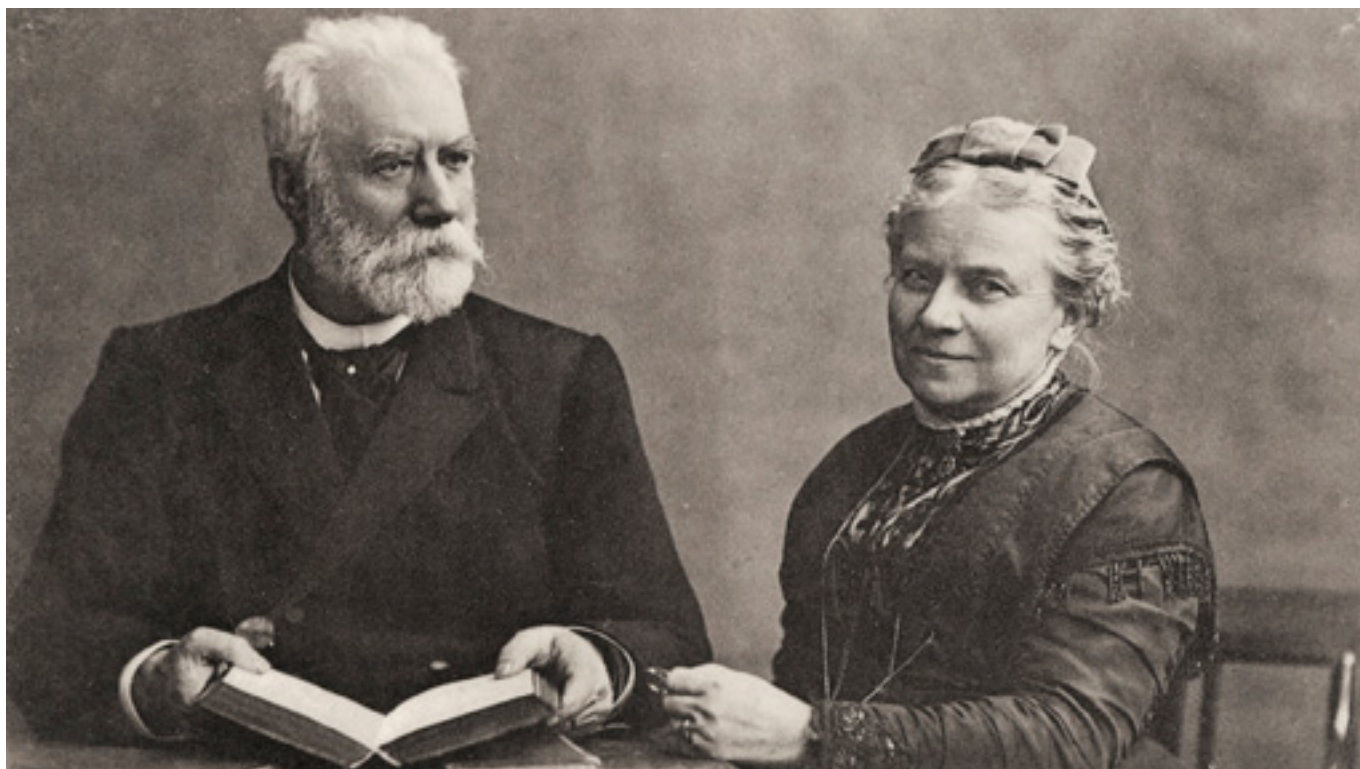
Hvem er målgruppen?

Find nutidige valgplakater på nettet og diskutér forskellene

Hvem er på plakaterne?

Hvorfor og hvem taler de til?

Ægteparret Fredrik og Mathilde Bajer stiftede Dansk Kvindesamfund i 1871.
Foto: Det Kongelige Bibliotek.

gerne kæmpedes for bedre vilkår til arbejderne, men også for stemmeretten, og arbejderne blev opfordret til at bruge deres stemme på politikere, som kæmpede for deres sag. I 1884 lykkedes det at få to socialdemokrater valgt ind i Folketinget.

Kvinderne organiserer sig

Der var få, der talte kvindernes sag i Rigsdagen*. En af dem var venstrepolitikeren Fredrik Bajer, som sad i Folketinget. Han var gift med kvinderettighedsforkæmperen Mathilde Bajer. Sammen stiftede de i 1871 Dansk Kvindesamfund.

Dansk Kvindesamfund kæmpede i de første år især for, at ugifte kvinder fik mulighed for få en uddannelse og et arbejde, samt for at kvinder blev mere ligestillede med mænd i ægteskabet. Senere kom også stemmeretten på Dansk

Kvindesamfunds dagsorden.

I 1886 fremsatte Fredrik Bajer det første lovforslag om stemmeret til kvinder. Helt konkret gik forslaget ud på, at skattebetalende kvinder i København skulle have mulighed for at kunne stemme til byrådet (det vil sige deltage i kommunalpolitik). Loven blev forholdsvis positivt modtaget. Mange var dog kritiske over for, at også gifte kvinder var inkluderet. Fredrik Bajer ændrede dette, så lovforslaget handlede om ugifte kvinder og enker. Lovforslaget blev vedtaget af Folketinget, men nedstemt i Landstinget. Sådan gik det gang på gang i de følgende år, hvor lovforslag om kvinders stemmeret blev fremsat og vedtaget i Folketinget og nedstemt af Landstinget hele 10 gange.

OVERVEJ

Hvorfor blev valgretten til kvinder mon vedtaget i Folketinget, men ikke i Landstinget? Hvad kunne kvinderne opnå ved at stille spørgsmål til politikerne ved offentlige vælgermøder?

Grundloven 1915

Systemskiftet i 1901 banede vejen for de sidste skridt mod stemmeretten til kvinder og tjenestefolk. Den nye Venstre-regering oprettede en række råd, hvor også to af de ekskluderede grupper - kvinder og tjenestefolk - måtte stemme og stille op: Menighedsråd* i 1903, Værgeråd* i 1905 og Hjælpekasser* i 1907.

I 1908 fik kvinder og tjenestefolk kommunal valgret. Nu kunne de deltage i kommunalpolitik. Og seks år senere - den 5. juni 1915 - underskrev kong Christian d. 10 en ny udgave af Grundloven, som sikrede kvinder og tjenestefolk stemmeret til Folketinget og Landstinget. Den privilegerede stemmeret til Landstinget blev i samme omgang afskaffet.

I Grundloven 1915 er valgret til Folketinget formuleret i paragrafferne 30 og 31. Du finder paragrafferne i kilde 6.

Inden du læser paragrafferne, skal du kende disse ord:

Indfødsret: Statsborgerskab.

Offentlig mening: Den mening, som en stor del af befolkningen har og giver udtryk for.

En vanærende handling: En handling, som gør, at man taber sin ære.

Æresoprejsning: Genoprettelse efter ens ære har været krænket. Æresoprejsning kan f.eks. være en offentlig undskyldning.

Understøttelse: Penge fra det offentlige.

Fattigvæsenet: Den offentlige forsørgelse af fattige mennesker.

Bo: En persons samlede formue.

Umyndiggørelse: At miste sin ret til at bestemme over sig selv og sin formue.

Christian d. 10. underskriver Grundloven 5. juni 1915.
Foto: Lars Peter Elfelt (1866-1931), Det Kongelige Bibliotek.

KILDE 6

Paragraf 30 i Grundloven af 1915

§ 30. Valgret til Folketinget har enhver mand og kvinde, som har indfødsret*, har fyldt sit 25de år og har fast bopæl i landet, medmindre vedkommende:

a). ved dom er fundet skyldig i en i den offentlige mening* vanærende handling* uden at have fået æresoprejsning*,

b). nyder eller har nydt understøttelse* af fattigvæsenet*, som ikke er enten eftergivet eller tilbagebetalt,

c). er ude af rådighed over sit bo* på grund af konkurs eller umyndiggørelse*.

Paragraf 31 i Grundloven af 1915

§ 31. Valgbar til Folketinget er enhver som i henhold til § 30 har valgrettildette.

Paragraf 30 i 1915-Grundloven.
Foto: Rune Clausen, Rigsarkivet.

KILDEARBEJDE

Skriv med egne ord:

Hvilke krav skal man opfylde for at få valgret til Folketinget?

1915-Grundloven er siden blev kaldt for Danmarks demokratiske Grundlov.

Er du enig i, at den er demokratisk?

Hvorfor/hvorfor ikke?

GRUNDLOVSDAG I 1800-TALLET

Grundlovsdag - den 5. juni - er årsdagen for Grundlovens indførelse. Denne dag fejres demokratiet rundt omkring i landet med politiske taler. Dagen er ikke en helligdag, men i mange overenskomster og ansættelsesaftaler er Grundlovsdag indskrevet som en hel eller halv fridag. I dette kapitel skal du læse om grundlovsfejringen i 1800-tallet, hvor Grundlovsdag var en fest- og kampdag, som mange deltog i.

1800-tallets grundlovsfester

Den første offentlige grundlovsfest blev holdt i 1853. Her samledes man på tværs af politiske grupperinger og hyldede kongen og demokratiet. I løbet af årene udviklede disse fejringer sig til store offentlige fester. Man gik i optog og mødtes i parker og andre offentlige pladser, hvor der blev holdt taler og sunget sange.

I 1870'erne, hvor der var kamp om forfatningen, var det slut med en fælles grundlovsfest. Alle partierne mente, at Grundlovsdag var deres dag, og festerne kom til at virke som indbyrdes styrkeprøver. Ved optog gennem byen, politiske taler og sange kunne partierne vise deres syn på demokratiet. For eksempel havde både Venstre og Socialdemokratiet kvinder med

i deres optog for at vise, at de inkluderede kvinder i demokratiet.

Inden du læser kilde 6, skal du kende disse ord:

Skovdamper: Dampskib.

Socialisterne: (her) arbejderne.

Procession: Et højtideligt optog.

Appel: Stærk kraft, der påvirker følelsesmæssigt.

Fortræffelig: Fremragende.

Overretssagfører: Advokat.

Illumination: Smuk belysning.

Brogede: Forskelligartede.

Grundlovsfesten 1915 fejredes bl.a. med et kvindeoptog gennem København.
Foto: Dansk Kvindesamfund.

KILDE 7

Avisartikel fra Aarhus Stiftstidende d.
6. juni 1899.

Grundlovsdagen Højres fest

Grundlovsvejret fornægtede ikke i går sine traditioner. Fra morgenstunden lå der bagende sommervarm sol over by og land og lyste over naturens pragtfulde, friske skønhed, mens en frisk brise bragte husenes og skibenes master af flag til at veje som festlige dekorationer. En usædvanlig mængde mennesker var på benene, fra den tidlige morgen var der livlig færdsel på gader og veje af festklædte herrer og damer, vogne med lysklædte skovgæster rullede i lange rækker ud af byen, og de små skovdampere* var overfyldte til enhver tur. Hen på eftermiddagen gik strømmen atter ind til byen, thi kl. 5 skulle grundlovsfesten begynde. Ved den tid stiledede folk i store klynger op imod "Vennelyst", hvor Højres fest blev afholdt, og særlig efter at socialisternes* procession* var marcheret af, var tilstrømningen til det smukt pyntede anlæg stærk.

Man samlede på pladsen udenfor pavillonen, fra hvis veranda dagens taler skulle holdes, og mens musikken indledede festen med et par numre, fyldtes den åbne plads med et større publikum, end Højres grundlovsfester i de senere år har samlet.

Og der var den rette stemning mellem folk. Sangene blev sunget med appel*, og talerne hørtes med den største opmærksomhed. De gjorde alle stærkt indtryk, men særlig – og med rette – vakte en fortræffelig* tale for Grundloven af overretssagfører* Schwenn almindelig begejstring.

Efter festen i fri luft samledes så mange, som pavillonens sal kunne rumme, omkring de dækkede borde, og her blev atter holdt taler, mange og gode taler. Udenfor spillede Bergmanns orkester fra musiktribunen, mens det skønne anlæg fyldtes med en stadig voksende menneskemasse, der havde vanskeligt ved at finde plads og bevæge sig; og da mørket begyndte at falde på, tændtes en nydelig illumination*, der lod haven med dens brogede* folkeliv stråle i magisk belysning.

I teatersalen trådte ungdommen dansen under megen glæde, medens det øvrige publikum i og udenfor pavillonen – som oftest forgæves – søgte at tilkæmpe sig en forfriskning. Fra først til sidst var Højres grundlovsfest så vellykket, at den konservative vælgerforenings bestyrelse kun kan have grund til at glæde sig over resultatet. Festen i "Vennelyst" overværedes af ca. 5000 mennesker.

KILDEARBEJDE

Hvordan fejres Grundlovsdag i partiet Højre ifølge avisartiklen?

Hvorfor holder Højre ikke festen sammen med andre partier?

Kan du ud fra artiklen se, om avisen Aarhus Stiftstidende, kildens afsender, har et politisk tilhørsforhold? Begrund dit svar.

Hvordan adskiller denne fejring af Grundlovsdag sig fra nutidens fejring af dagen?

Hvad plejer du at lave på Grundlovsdag?

POLITIK OG IDEOLOGIER

Debatten om stemmeretten og holdningerne til hvem, der skulle have lov til at stemme, hang sammen med idéer om, hvordan et samfund ideelt set skulle se ud. Dette var der forskellige meninger om. Disse forskellige idéer om det bedste samfund, kan kaldes ideologier. Dem kan du blive klogere på i dette afsnit.

Hvad er politik?

Ordet politik bruges oftest til at beskrive alt det, der handler om at styre eller påvirke den måde, samfundet er indrettet og udvikler sig på. Politik er det, der vedrører det fælles i samfundet.

Politiske spørgsmål kan f.eks være:

- Hvor meget skal vi betale i skat?
- Hvor hurtigt må vi køre på vejene?
- Hvor meget må fabrikker forurene?
- Hvor hårdt skal man straffes, hvis man begår kriminalitet?
- Hvor mange penge skal bruges på forsvaret? På skoler? På sygehuse?
- Hvordan skal skolerne indrettes?

Politik handler om at fastsætte eller fordele værdier, f.eks økonomiske værdier, ud fra ens holdninger. Ofte ligger der en ideologi til grund for holdningerne.

POLITIK

Ordet politik kommer af de græske ord 'politike'(techne)', som betyder 'statskunst', og 'polites', som betyder 'borger'.

Ideologier

En ideologi handler om, hvordan samfundet er, men også om, hvordan samfundet bør være. En ideologi indeholder en række forslag til samfundsændringer, så sam-

fundet bliver sådan, som man ønsker det. En ideologi fungerer således som en slags rettesnor eller et holdepunkt for mennesker og politiske partier.

De nutidige danske partier bygger alle sammen i større eller mindre grad på en ideologi, selvom nogle af dem er meget sammensatte og eksempelvis godt kan have én ideologi på det økonomiske område og en anden på det sociale.

IDEOLOGI

Ordet ideologi kommer af det græske ord 'idea', som betyder 'billede' eller 'idé', og ordet 'logi', som betyder 'læren om'. Ideologi betyder således 'læren om ideer'.

Der findes tre store ideologier, nemlig liberalisme, konservatisme og socialisme. Ud fra socialisme og liberalisme udsprang en fjerde ideologi; socialliberalisme. Der findes mange andre ideologier, men i det følgende dykker vi ned i disse fire.

Ingen af de fire ideologier er entydige og uforanderlige, og de har gennem tiden været opfattet og fortolket forskelligt. I de følgende beskrivelser er ideologierne forenklet, så de er nemmere at forstå.

Liberalisme

Ordet liberalisme kommer fra det latinske ord 'liber', der betyder fri.

Ideologien, som opstod i Europa i slutningen af 1600-tallet som kritik af enevælden (hvor en konge har magten), hviler på et individualistisk menneske- og samfundssyn. Tanken er, at det enkelte menneske skal være frit.

I liberalismen understreges især to slags friheder. Den første er den personlige frihed, som handler om, at mennesket skal kunne udfolde sig frit; at man skal kunne leve sit liv og tænke, som man vil. Den anden er økonomisk frihed, som handler om, at man skal kunne skabe sig nogle gode muligheder for at klare sig økonomisk. Man skal kunne eje sin egen bolig eller virksomhed – det kaldes privat ejendomsret – og virksomhederne skal have fri konkurrence, dvs.

frihed for den enkelte virksomhed til at konkurrere med andre virksomheder. Det gode liv skabes af det enkelte menneske selv. "Enhver er sin egen lykkes smed", siger liberalisterne.

Mennesket har selv ansvar for at skabe sig et godt liv. Ifølge liberalismen er mennesker født forskellige. Det er derfor naturligt, at der er uligheder i samfundet, men alle skal have lige mulighed for at ændre deres liv.

Liberalismen har et dobbeltsidet forhold til staten. På den ene side er staten nødvendig for at beskytte det enkelte menneskes rettigheder og de fælles interesser (f.eks. nationens grænser). På den anden side må den ikke blive så magtfuld, at den begrænser det enkelte individ. Derfor må statens magt ifølge liberalismen begrænses og kontrolleres.

Franske revolutionister stormer slottet Tuileries den 10. august 1792. "Frihed, lighed og broderskab" var et af slagordene under Den Franske Revolution. Liberalismens idé om det frie marked og frihed til det enkelte menneske stod i modsætning til stændersamfundets fastlåste klassesdeling.

Billedet er malet af Jean Duplessis-Bertaux.

Foto: Wikimedia Commons.

Konservatisme

Ordet konservatisme kommer fra det latinske ord 'conservare', der betyder at bevare.

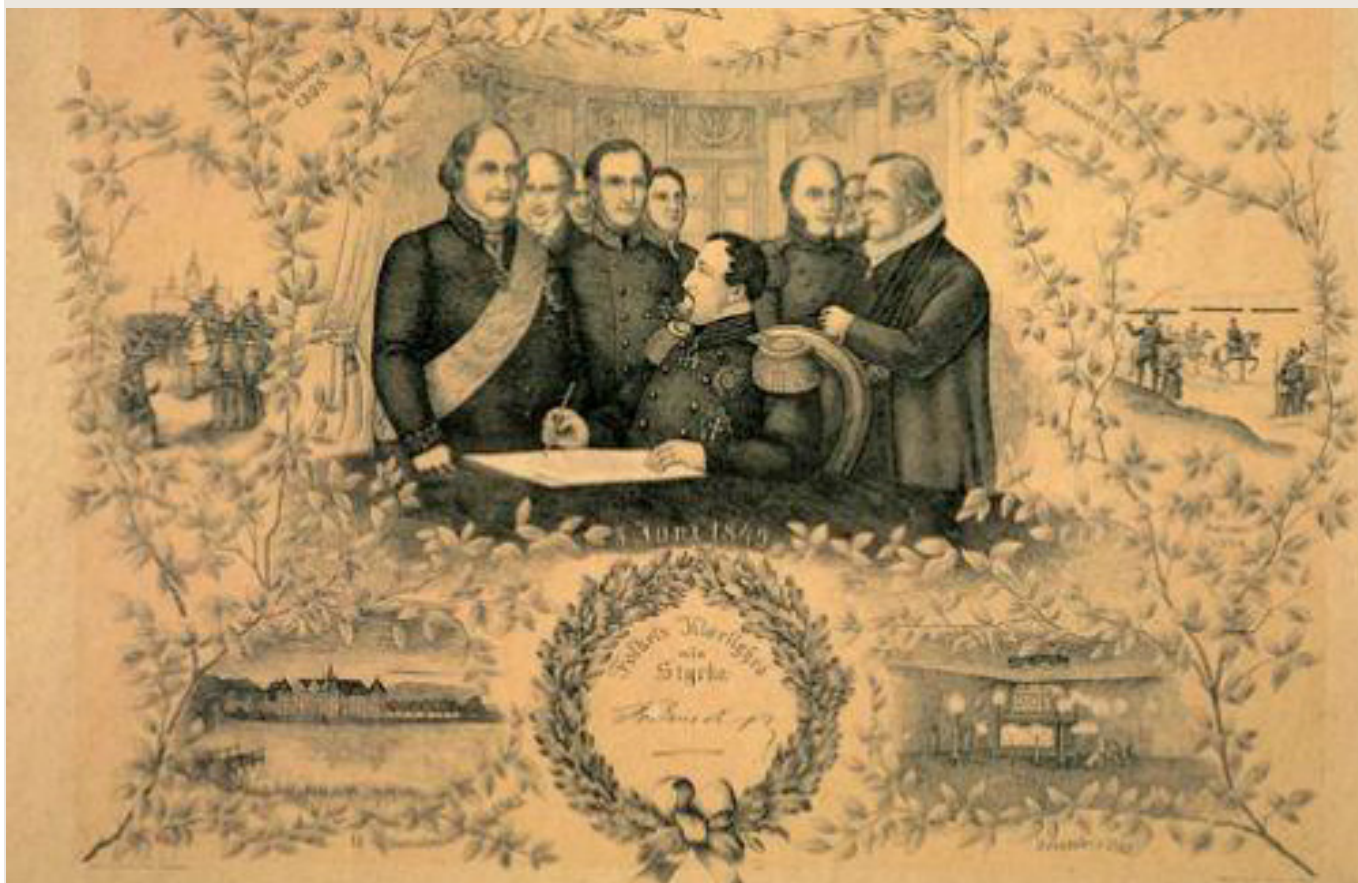
Denne ideologi blev formuleret i slutningen af 1700-tallet som en reaktion på Den Franske Revolution og de liberalistiske ideer.

I konservatismen går man ind for en organisk udvikling af det bestående samfund. Denne udvikling skal foregå i respekt for de grundlæggende historiske institutioner, som ifølge konservatismen holder sammen på samfundet. Hvis noget skal ændres, skal det ske langsomt – udviklingen skal vokse organisk – ligesom et træ.

Værdier og traditioner såsom familien,

kirken, kongehuset, kulturen og forsvaret tillægges stor betydning i konservatismen. Disse elementer anses som værende med til at bevare og forme samfundet. Det er altså ikke tilfældigt at ideologien har fået netop dét navn. Særligt historien og kulturen er vigtige elementer i konservatismen.

Konservatismen går ligesom liberalismen ind for fri konkurrence og privat ejendomsret. Men konservatismen og liberalismen har forskelligt syn på, hvor stor en rolle, staten skal spille. Ifølge konservatismen skal staten tage hånd om de svageste i samfundet. Staten må også godt lave regler for privatpersoner og virksomheder, når det sker for fællesskabets bedste.

Frederik d. 7. underskriver Grundloven 5. juni 1849.

De tidligste konservative bakkede op om kirken, kongemagten og adlen. I Danmark knyttede konservatismen sig til partiet Højre, som fra 1865 og frem til 1901 var dominerende i dansk politik gennem sin alliance med kongemagten.

Litografi, formodentlig 1874. Nationalmuseet.

Socialisme

Ordet socialisme kommer fra det latinske ord 'socius', der betyder kammerat eller forbundsfælle.

Socialismen opstod i 1800-tallet som en kritik af liberalismen. I løbet af 1800-tallet gennemgik samfundet store forandringer. Fabrikker skød op rundt omkring, og mange mennesker flyttede fra landet ind til byerne for at arbejde på fabrikkerne. Socialismen kritiserede løn- og arbejdsvilkårene. Sådan måtte det være, mente liberalisterne, for det var et resultat af markedskræfterne, af udbud og efterspørgsel. Hvis staten blandede sig, ville det gå ud over det frie marked og den frie konkurrence. Heri var arbejderne ikke enige. De ønskede bedre vilkår og højere løn for deres arbejde, end de fik under de frie markedskræfter.

Det var især den tyske filosof Karl Marx, der formulerede grundtankerne i den socialistiske ideologi. På baggrund af en omfattende analyse af den hidtidige samfundsudvikling nåede han frem til, at det var arbejdet, der var kilden til værdierne i samfundet. Arbejderne

bearbejdede råstofferne i fabrikkerne, så varerne kunne sælges på markedet, men de fik ikke selv hele den værdi, de skabte, de fik kun noget af den, mens fabriksejerne fik størstedelen.

Herved skabtes to klasser med forskellige interesser: de, der arbejdede og skabte værdi, og de, der ikke arbejdede, men ejede produktionsmidlerne/fabrikkerne og tjente på de andres arbejde.

Ifølge socialismen, ville det rimeligste derfor være, at arbejderne selv eller alle samfundets medlemmer ejede produktionsmidlerne og dermed fik del i værdierne.

Sådan et samfund burde ifølge Marx og de tidlige socialister indføres ved en revolution: en hurtig – og måske voldsom – omformning af det bestående samfund til et nyt og mere lige og frit samfund. Da socialisterne opfatter mennesket som værende fundamentalt godt og socialt, vil det socialistiske samfund blive et idealsamfund med plads og hensyntagen til alle dets medlemmer.

Socialismen i 1800-tallet kritiserede bl.a. fabriksarbejdernes løn- og arbejdsvilkår. Fotoet viser arbejdere på en cigarfabrik.

Foto: Københavns Museum.

Socialliberalisme

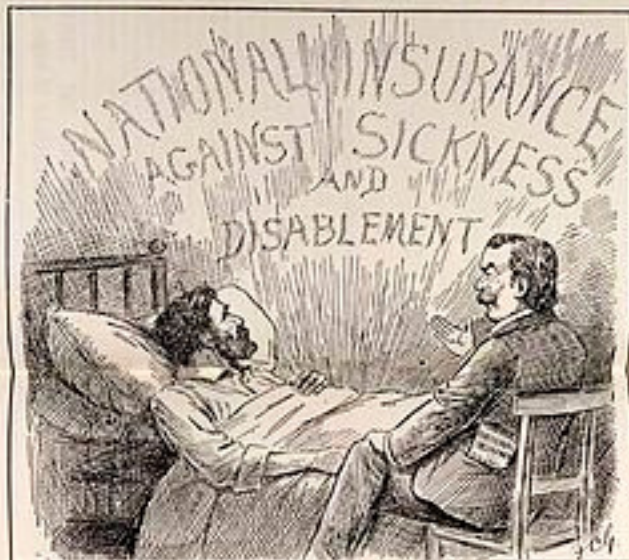
Ideologien opstod i 1800-tallet og er en blanding af socialisme og liberalisme.

Ifølge socialliberalismen er den frie konkurrence og private ejendomsret vigtig for samfundet, men socialliberalismen afviser liberalismens idé om, at "enhver er sin egen lykkes smed". Ikke alle har samme udgangspunkt og kan klare sig lige godt i samfundet. Derfor må staten hjælpe de svageste, så alle får samme muligheder.

Det kan gøres ved hjælp af et socialt sikkerhedsnet, f.eks. ved at staten giver understøttelse til dem, som ikke kan forsørge sig selv.

Staten skal ifølge socialliberalisterne også være mere end blot beskytter af menneskets frihed. Den skal også tage sig af hospitaler, uddannelse osv.

THE DAWN OF HOPE.

Mr. LLOYD GEORGE'S National Health Insurance Bill provides for the insurance of the Worker in case of Sickness.

**Support the Liberal Government
in their policy of
SOCIAL REFORM.**

Printed by the LIBERAL PROPAGANDA DEPARTMENT in connection with the National Health Insurance and the State Social Insurance Bill, 1911. London, N. 1, and 1, Pall Mall, S.W. [Price 1s. per 1000]

Flyveseddel fra 1911. Afsenderen er det liberale parti i Storbritannien, som her taler for sociale reformer, som kan forbedre arbejdernes vilkår. Foto: Wikimedia Commons.

De politiske partier

Et parti er en politisk organisation med et fælles udgangspunkt for hvilke værdier, samfundet skal bygges på og hvordan man når dette mål. Folk melder sig typisk ind i et parti for at få indflydelse på samfundets udvikling, da det er nemmere at nå sit mål, hvis man arbejder sammen med ligesindede.

Partiernes samfundssyn bygger på ideologier. Man kan tit udlede, hvilken ideologi et parti bygger på ud fra deres mærkesager. F.eks. er en af Liberal Alliances (liberalistisk parti) mærkesager at sænke skatten og at mindske staten, mens Enhedslisten (socialistisk parti) f.eks. arbejder for større omfordeling gennem statsstyring og flere arbejdspladser i det offentlige.

UNDERSØG

Hvor mange partier findes der i dag?

Hvordan adskiller partierne og deres mærkesager sig fra hinanden?

Udvælg to partier, der bygger på hver deres ideologi.

Hvordan kommer ideologierne til udtryk i partiernes mærkesager?

6 AFSLUTTENDE OPGAVER

Opgave 1: Skriv din egen grundlovstale

Siden demokratiets indførelse i 1849 har man hvert år den 5. juni fejret Grundloven og demokratiet. Dagen kaldes Grundlovsdag. Rundt omkring i landet holdes grundlovsfester, hvor talere – typisk politikere – hylder de demokratiske værdier. I talen fremhæves ofte de personer, begivenheder eller foreninger, som ifølge taleren har været med til at skabe demokratiet. Ofte benytter taleren disse til at debattere samfundets og demokratiets fremtid – sådan som taleren ønsker, at demokratiet og samfundet skal udvikle sig.

Du skal nu skrive din egen grundlovstale. Tag først stilling til følgende:

- Hvad betyder Grundloven for dig?
- Hvilke begivenheder eller personer vil du nævne i din tale – og på hvordan?
- Hvordan oplever du nutidens demokrati?
- Hvad er et godt demokrati – ifølge dig?
- Hvilke værdier ville du kæmpe for, hvis du var politiker?

Inddrag dine overvejelser i din grundlovstale.

Hav også fokus på at lave en god, fængende indledning og en afslutning, som kort og præcist opsummerer dine vigtigste budskaber.

Aftal med din lærer, om talen skal afleveres på skrift eller som en videofilm. Aftal også længde på talen. I kan efterfølgende holde jeres taler i små grupper, for hele klassen, ved et forældrearrangement eller for en parallelklasse.

Opgave 2: Lav en film om demokrati og unge i dag

Hvad betyder demokrati for unge i dag?

Hvad skal der til for at få nutidens unge til at deltage i demokratiet?

Hvordan ser demokratiet ud i dag, og hvilket demokrati ønsker I i fremtiden?

Hvordan sikrer vi en demokratisk dialog – også på de sociale medier?

Gå sammen i små grupper, og lav en kort oplysningsfilm, som kommer med jeres svar på et eller flere af de ovenstående spørgsmål. Filmen kan også være en reklamefilm, som skal få flere unge til at interessere sig for at deltage i politik.

Aftal filmens varighed med jeres lærer.

I kan efterfølgende vise filmene for hinanden i klassen eller måske til en parallelklasse eller ved et forældrearrangement.

Opgave 3: Skriv en avisartikel om grundlovsfesten på KØN

Husker du avisartiklen om partiet Højres grundlovsfest? (Side 31)

Du skal nu skrive en avisartikel om jeres grundlovsfest på KØN.

Forestil dig, at du er journalist i 1800-tallet. Du skal skrive en avisartikel om fejringen af Grundloven. Selvom du skal skrive objektivt – det vil sige, at du ikke skal komme med dine egne holdninger – har din avis og dine læsere et politisk tilhørsforhold. Aarhus Stiftstidende var f.eks. en konservativ avis, og det var fortrinsvis folk, som støttede partiet Højre, som læste avisen. En socialdemokratisk avis i Aarhus var Demokraten.

Vælg avis (eller opfind din egen avis og vælg politisk tilhørsforhold).

Skriv avisartiklen som en øjenvidneberetning – du er "fluen på væggen" til grundlovsfesten og beskriver, hvad der sker. Du må ikke bruge fortælleformen "jeg", men blot være beskrivende. Brug jeres grundlovstaler som hjælp til at fortælle om de forskellige gruppers holdninger til stemmeretten.

Din avisartikel må gerne indeholde et interview. Måske interviewer du partiets formand, en fattig arbejder (som kæmper for bedre vilkår og stemmeret), en borger-skabskvinde (som kæmper for valgretten for kvinder), eller en fabriksejer?

Og husk, at din avis' politiske tilhørsforhold skal kunne fornemmes – ligesom i Aarhus Stiftstidendes artikel om partiet Højres grundlovsfejring.

Aftal avisartiklens længde med din lærer.

Klejstrup Musikefterskole laver banner til grundlovsfesten.
Foto: KØN.

Opgave 4: Øjenvidneberetning fra fortiden, nutiden og fremtiden

En øjenvidneberetning er en beretning om en begivenhed, som den, der skriver, selv har overværet eller deltaget i. Altså en beretning om noget, man har set med egne øjne.

Du skal forestille dig, at du har deltaget i en grundlovsfest i 1800-tallet. Beslut dig for, om du er en del af borgerskabet (dvs. de rige og velstillede), om du tilhører arbejderklassen, tyendet (tjenestefolkene) eller bondestanden. Beslut også hvilket køn, du er. Skriv en øjenvidneberetning, hvor du fortæller, hvad du ser, hører og oplever til grundlovsfesten.

Forestil dig så, at du er til grundlovsfest i dag. Hvad ser, hører og oplever du? Hvad laver du? Hvilken betydning har grundlovsfesten for dig? Kæmper du for noget?

Forestil dig derefter, at du er et ungt menneske, som lever i år 2100. Hvordan holdes grundlovsfester på dette tidspunkt? Hvis de da holdes? Hvad ser, hører og oplever du? Hvad kæmper man mon for i fremtiden? Hvilken betydning har køn for rettigheder og muligheder i fremtiden?

Skriv tre øjenvidneberetninger – en med udgangspunkt i fortiden, en i nutiden og en i fremtiden. Benyt jeg-fortæller, skriv i datid og fortæl levende og detaljeret om dine oplevelser, så læseren af din øjenvidneberetning har mulighed for at forestille sig det, du beskriver.

Opgave 5: Lav et skuespil om køn og klasse i 1800-tallet

I 1800-tallet var samfundet inddelt i klasser. To eksempler på klasser var borgerskabet (de rige og velstillede) og arbejderklassen (f.eks. fabriksarbejdere). Der var stor forskel på ens liv og holdninger, alt efter hvilken klasse, man tilhørte. Køn havde ligeledes en stor betydning for ens rettigheder.

Gå sammen i små grupper og lav et skuespil, som handler om køn og/eller klasse i 1800-tallets Danmark. Det skal vise de forskellige muligheder for køn og klasse.

Måske skal jeres skuespil handle om et ægteskab mellem en mand og kvinde i borgerskabet? Eller en samtale mellem en fabriksejer og de folk, som arbejder på hans fabrik? Måske møder vi en husbond og tyende på en gård.

Aftal skuespillets varighed med jeres lærer.

Vis evt. skuespillene for hinanden i klassen, for en parallelklasse eller til et forældrearrangement.

8. b fra Kragelundsskolen holder grundlovsfest i den gamle byrådssal.
Foto: KØN.

Opgave 6: Lav dit eget banner

I 1800-tallet såvel som i dag indgik bannere og faner i grundlovsfejringen. Fra slutningen af 1800-tallet var det normalt, at personer fra partier eller fagforeninger samledes og gik i hver sit optog gennem byen. Her spillede partiets eller foreningens fane en stor rolle. På fanen kunne man se det politiske tilhørsforhold, og på bannere stod foreningens politiske slogans eller budskaber. Faner og bannere var således en måde at vise gruppens identitet og politiske værdier.

Du skal nu lave dit eget banner. Tag først stilling til følgende:

- Hvad er dine værdier?
- Hvad kæmper du for?
- Hvad er dit banners budskab?

Lav derefter lidt research, som kan inspirere dig. Hvordan så de politiske faner ud i 1800-tallet, og hvordan ser de ud i dag? Hvordan kan dit budskab – altså de værdier, du kæmper for – komme bedst til udtryk på et banner?

Find på et godt slogan og nogle symboler eller tegninger, som understøtter dit budskab.

Fremvis dit banner for resten af klassen. Har I alle lavet bannere, kan I måske arrangere et optog i frikvarteret, så jeres politiske budskaber kan komme ud til andre elever på skolen.